

визвольних протибільшовицьких сил, що, у свою чергу, зумовило перемогу більшовиків у громадянській війні.

Катастрофічна поразка білих армій О. В. Колчака і А. І. Денікіна змусила не лише багатьох білих ідеологів, а й нового лідера Білого руху генерала П. М. Врангеля кардинальним чином переглянути національну політику, висунувши гасло устрою майбутньої Росії на засадах федерації, заснованої на вільній угоді. Добровільність входження до федерації автоматично означала відмову від принципу «єдиної і неподільної». Врангель першим та єдиним з верховних вождів Білого руху позначив боротьбу з більшовизмом як головну мету, пріоритетну над усіма іншими цілями і завданнями, включаючи навіть збереження територіальної цілісності Росії.

Визнання Врангелем суверенітету України стало принциповим відходом від позиції «непередішества» його попередників. Однак до того часу корінний перелом у ході громадянської війни на користь більшовиків вже настав. Історичний шанс перемогти більшовизм на етапі його державного становлення був упущений, що обернулося встановленням в Росії тоталітарної комуністичної диктатури і, відповідно, найтяжкими наслідками, у вигляді різних форм «експорту революції», для нових незалежних держав, що виникли після краху Російської імперії.

Ключові слова: національна політика, російські протибільшовицькі уряди, Антанта, Білий рух, Українська Народна Республіка.

РЕЦЕНЗЕНТИ: Романцов В.М., д.і.н, проф.; Хома Н.М., д.політ.н, проф.

УДК 323.173 (47) (045)

Є.В. Рябінін

ЕКЗОГЕННИЙ ЧИННИК ЕТНОСЕПАРАТИСТСЬКИХ КОНФЛІКТІВ НА ПОСТРАДЯНСЬКОМУ ПРОСТОРИ

Проаналізовано причини стрімкого росту кількості міжетнічних конфліктів на пострадянському просторі. Детально розглянуто екзогенні чинники, які стимулювали розвиток конфліктного потенціалу в Чечні, ПМР, П.Осетії та Абхазії, Нагорному Карабаху. Запропоновано класифікацію міжетнічних конфліктів на пострадянському просторі. Детально проаналізовані усі групи екзогенних чинників, які внесли свій деструктивний вклад в еволюцію конфлікту в Чечні. Доведено, що в інших конфліктах на пострадянському просторі одним з активних акторів виступала Росія, оскільки намагалася захистити свої інтереси в зоні свого впливу та відповідальності.

Ключові слова: міжетнічний конфлікт, пострадянський простір, етносепаратистський конфлікт, екзогенний чинник, Чечня, ПМР, НК, Абхазія, П.Осетія.

В сучасному світі важко знайти державу з гомогенним етнічним складом населення. Переважна більшість держав має гетерогенний склад, що в деяких випадках призводить до етносепаратистських конфліктів. Такого роду конфлікти мають різне вираження, динаміку свого протикання та засоби врегулювання. Головною метою бунтуючих етносів є їх бажання вийти зі складу держави, в якій вони мешкають. В деяких випадках на динаміку цього конфлікту впливають зацікавлені актори. Цей

інтерес може бути підкріплений геополітичними, економічними, територіальними чинниками.

Вивченням міжетнічних, етносепаратистських конфліктів на пострадянському просторі займалися такі вчені та експерти, як О.Юрек, В.Тишков, Т.Гарр, С.Ланцов, Я.Етінгер, В.Гаврилов, Н.Шепова та інші. Метою цієї статті є аналіз екзогенних чинників, які впливали на розвиток етносепаратистських конфліктів на пострадянському просторі.

У середині 1980-х рр. стався «вибух» фактора етнічності. Цей вибух став відповіддю етнічних груп щодо їх нерівного доступу до соціальних благ і влади. Особливо масштабні етнополітичні проблеми проявилися в колишньому СРСР, хоча вони загострилися в багатьох інших країнах в період розпаду біполярної системи міжнародних відносин. Досвід СРСР і Росії показав, що в переломні, кризові епохи колишня етнічна ієрархія руйнується, а ослаблення позицій домінуючих груп дозволяє меншоритарним співтовариствам, насамперед етнічним, домагатися зміни свого статусу, отримувати різні преференції у сфері культури, доступу до ресурсів і влади [9, с.34].

Розпад Радянського Союзу став каталізатором погіршення відносин між народами, що мешкали на території країни, в деяких випадках ситуація загострилася настільки, що розпочались військові конфлікти. Які ж були основні причини для такого різкого росту конфліктів на території держави, в якій протягом десятиліть мирно уживалися сотні народів, етносів, народностей?

О.Юрек зазначає, що проблема країн колишнього СРСР полягає в тому, що були створені держави за національною ознакою, але на їх території жили меншини, які тяжіли до сусідніх країн, титульною нацією в яких були представники їх спорідненого народу. Тобто перша і основна, причина ескалації міжетнічних, етносепаратистських конфліктів, лежить у площині невірної і недалекоглядного способу формування кордонів, при яких не враховувався фактор проживання народів і етносів. У зв'язку з таким формальним підходом представники деяких народів опинилися в складі іншої республіки, а потім і держави, будучи відірваними від свого народу [13].

Соціалістична система стримувала всі протиріччя. Єдність Радянського Союзу ґрунтувалася на ідеологічній основі комунізму і насильстві, який був опорою тоталітарного режиму. Але, коли вплив ідеології серйозно похитнувся, силова складова також не змогла втримати державу від розпаду. Звичайно, не можна не брати до уваги зовнішній фактор, який постійно підривав єдність радянської держави, однак, він усього лише, на наш погляд, зумів знайти слабкі сторони держави і використати його в необхідний момент. Після розпаду СРСР всі проблеми національних питань вирвалися назовні, і їх проблема полягала в тому, що замість їх вирішення, вони придушувалися довгий період, посилюючи ситуацію депортацією народів.

Це є другою причиною, тобто радянська система могла стримувати всі міжетнічні протиріччя, а коли республіки отримали незалежність, зник єдиний центр контролю і придушення конфліктів на етнічному ґрунті. Незалежні республіки самі визначали національну політику і не завжди інтереси національних меншин бралися до уваги, а частіше їх права порушувалися з причини заборони мови, культури, або ж вони піддавалися депортації та етнічним чисткам.

Третьою причиною ми можемо назвати зовнішній фактор, геополітичний. Так, на Донбасі переважна більшість населення воліла стратегічних відносин з Росією, ніж західні регіони. У Придністров'ї населення не хотіло піддаватися процесу румунізації. Багато конфліктів носили антиросійську спрямованість - для Заходу ці конфлікти були вигідні, оскільки навколо Росії створювалося коло держав, які внаслідок цих конфліктів, мали негативне ставлення до Росії - Грузія, Україна, Молдова, в деякій мірі Азербайджан. В цілому лише за період з 1988 по 1991 рік на етнічному ґрунті в

колишніх радянських республіках сталося більше 150 конфліктів, у тому числі близько 20 спричинили людські жертви.

Існує деякі класифікації етнічних конфліктів на пострадянському просторі. Найбільш точними є класифікації, представлені С.Ланцовим і Я.Етінгером. Автор статті пропонує свою класифікацію конфліктів на пострадянському просторі, а саме:

1. територіальні конфлікти, породжені прагненням етнічної меншини реалізувати право на самовизначення у формі створення незалежної держави (П.Осетії, Абхазія);

2. конфлікти, в основі яких лежать довільна передача територій в рамках СРСР (Нагірний Карабах, Крим);

3. етнокультурні та лінгвістичні конфлікти, більшою мірою пов'язані з дискримінацією російськомовного населення (Придністров'я, Донбас, Прибалтика, Казахстан);

4. конфлікти, пов'язані з анклавним розселенням народів;

5. конфлікти, пов'язані з нерегульованістю кордонів (Узбекистан-Таджикистан);

6. конфлікти, пов'язані з поверненням депортованих народів (татари в Криму);

7. конфлікти, засновані на геополітичних інтересах (чеченський конфлікт в Росії).

Якщо говорити про етносепаратистські конфлікти на пострадянському просторі, їх внутрішні та зовнішні фактори впливу, слід проаналізувати їх детально. Автор вважає за потрібне проаналізувати ті конфлікти, які вже завершилися або знаходяться в «замороженому» стані та відзначалися особливою гостротою свого протикання, а саме, конфлікт в Чечні, ПМР, П.Осетії та Абхазії, Нагорному Карабаху.

Ескалація конфліктів на території Росії розпочалась в період розпаду СРСР та отримання Росією незалежності.

Гостро постало питання в автономних республіках, де були титульні національності. В етнофедералістській комуністичній системі вони користувалися деякими привілеями, а тепер стали смертельною загрозою єдності посткомуністичної Росії. Заява Б.Єльцина в Казані про те, «що республіки можуть брати собі стільки суверенітету, скільки зможуть проковтнути», була проявом її схильності до децентралізації. У серпні-вересні 1990 року про свій суверенітет заявили Північна Осетія, Татарстан і п'ять інших автономних республік; через два місяці також це зробили ще 10 автономій, в тому числі і Башкортостан. Чечня 1 листопада 1991 року заявила про незалежність від Москви, а в Татарстані 21 березня 1992 року пройшов референдум з питання того, що Татарстан - суверенна держава, суб'єкт міжнародного права. 61% населення проголосувало за цю пропозицію [6, с.337].

В 1992-93 роках Чечня, Татарстан, Башкортостан, Саха та Тува стали першими республіками, що почали вживати таких заходів, як прийняття законів про мови, відмова від участі у всеросійських референдумах і від переведення в центр податків, проголошення пріоритету республіканських законів і конституцій над російськими.

Звичайно ж, варто відзначити, що зовнішній фактор етносепаратистських процесів буде неможливий без внутрішнього фундаменту. У випадку з Росією розвал економіки, галопуюча інфляція, ослаблення вертикалі влади підготували ґрунт для активізації зовнішніх факторів для стимулювання сепаратистських процесів в РФ [6, с.339].

Зовнішній чинник підтримки етносепаратистських конфліктів у Росії можна розділити на наступні групи: 1). політична підтримка; 2). фінансова; 3). військова.

Розглянемо детально кожен з цих груп. У зовнішній підтримці сецесії Чечні від Росії було близьке та далеке коло. Близьке - це та частина російського суспільства, яка розділяла доктрину етнічного самовизначення для унікального чеченського народу і підтримувала неминучий вихід Чечні зі складу Росії в силу своєї цивілізаційно-культурної несумісності. Серед прихильників чеченської незалежності були не тільки радикально налаштовані демократи-правозахисники, а й серйозні академічні експерти і

чиновники високого рангу. Особливу мобілізуючу роль зіграло дальнє зовнішнє коло прихильників чеченської незалежності від Росії. З моменту виникнення етнополітичного конфлікту в Чечні у нього виявилось величезне коло симпатиків в країнах колишнього СРСР, в ісламському світі і країна Заходу. В Саудівській Аравії та Туреччині збиралися гроші, рекрутувалися найманці, фінансова підтримка і волонтерська допомога йшла із багатьох країн Заходу. Як висловився спеціальний посол ОБСЄ в Чечні Тім Гульдїман після підписання документа в Хасав'юрті в серпні 1996 року «ми доведемо до кінця процес чеченського самовизначення» [10, с.645].

Влада Туреччини займала досить лицемірну позицію. Як відзначали у своїй роботі А. Малашенко і Д. Тренін, «різко критикуючи дії російської армії в Чечні, турецьке керівництво нетерпимо ставилося до будь-яких сепаратистських дій на своїй території. Хоча між курдським сепаратизмом і сепаратизмом чеченців існує очевидний зв'язок. Незалежна Чечня - приклад для тих, хто виступає за незалежність Курдистану, і навпаки. Очевидна паралель між військовою операцією на Північному Кавказі і діями турецької армії в населених курдами провінціях Східної Анатолії в 80-90-х рр». Можна говорити про зовнішньополітичні, економічні, інформаційні складові політики Туреччини в цьому питанні. Не ризикуючи надати відкриту дипломатичну підтримку чеченським сепаратистам, офіційна Анкара здійснювала це через свого сателіта – самопроголошена Турецька республіка Північного Кіпру визнала незалежність Чечні [15].

Пакістан – це будинок 6 000 релігійні семінарій з 500 тисячами студентів, які потім беруть участь в різних військових операціях. У Чечні найбільше підтримувала бойовиків група Ямаат-і-Ісламі супорт. Професор Гафур Ахмед оголосив в Карачі воювати проти росіян в Чечні. Він також встановив Чеченський фонд джихаду. Первез Мушараф також відкрито підтримував Чечню. Зеліхан Яндарбієв проводив активну діяльність з фандрейзінгу. Талібан свого часу визнав Ічкерію незалежною державою і надавав їй підтримку. Лідер Талібану Мулла Мохаммед Омар підтримав президента Аслана Масхадова [14].

Іншою країною, яка підтримувала чеченських терористів, були Сполученні Штати. Важливе місце в планах США по дестабілізації обстановки в Росії відводилося цьому конфлікту. Основні центри підтримки чеченських бойовиків в ісламському світі були розташовані в країнах традиційних партнерів США, таких як Саудівська Аравія, ОАЕ, Пакістан, Ємен, Йорданія, Туреччина.

У світлі того, що США на офіційному рівні проголосили Кавказ зоною своїх інтересів, відторгнення Чечні від Росії могло представлятися важливою метою зовнішньої політики США. Вельми примітно, що навіть один з видних представників чеченських сепаратистів М. Удугов висловив припущення, що «чеченська війна відноситься до числа регульованих воєн з боку Заходу, мета якої створити вогнище війни на пострадянському просторі і не дати зміцніти Російській Федерації.

Депутат Європарламенту Джульєтто К'єза свого часу стверджував, що «чеченська війна була розроблена американцями. Важливу роль зіграла Туреччина, свою лепту внесли спецслужби. Вони дозволили діяти тим, хто фінансував чеченський тероризм - саудівським ваххабітам, пакістанській ІСІ, турецьким спецслужбам».

На думку міжнародних аналітиків, активізація на Кавказі американської політики мала на меті не тільки забезпечення безперебійного транспортування каспійської нафти, а й посилення впливу США на ситуацію в регіоні, послабивши в ньому позиції Росії. До того ж у зміцненні позицій на Південному Кавказі вони бачили перспективу розширення можливостей американської політики в прилеглих до нього районах Близького та Середнього Сходу. Колишній заступник державного секретаря США Струоб Телботт підкреслював, що «американській стороні глибоко не байдуже, що відбувається в регіоні, де знаходяться запаси нафти в 200 млрд барелів».

Цілком очевидно, що в конкретних умовах російської дійсності можливість здійснити будь-який сценарій сепаратистської спрямованості вище за все в тих регіонах, де вже є відповідні передумови історичного, економічного, політичного, демографічного та іншого характеру. С.А. Модестов вважає, що Росія виявилася безпосереднім учасником найбільш гострого геополітичного протистояння зі світовим ісламом, геополітичні інтереси якого висловлюють як зовнішні (Туреччина, Азербайджан, Іран, Афганістан), так і внутрішні сили (чеченські сепаратисти, націоналісти Татарстану). Націоналізм в окремих регіонах, як правило, отримує підтримку з боку різного роду релігійних організацій.

Геополітичні задуми ісламістів на території Росії були орієнтовані насамперед на перетворення Чечні в основний плацдарм геополітичної експансії ісламу. З цією метою протягом 1990 років було здійснено комплекс різних заходів, спрямованих на досягнення цієї мети. Зокрема, деякі мусульманські країни доклали чимало зусиль щодо поширення в Росії вкрай ортодоксальної версії ісламу. Місіонерська діяльність здійснювалася безпосередньо через мечеті, отримували зовнішнє фінансування релігійні навчальні заклади, а також шляхом формування так званих літніх таборів, учасники яких знайомилися з не традиційними для російських мусульман інтерпретаціями ісламу. Наставниками в цих таборах виступали проповідники з Саудівської Аравії, ОАЕ, а також із Судану, Йорданії, Єгипту та деяких інших держав.

Однак, без серйозної фінансової підтримки, дана боротьба не могла б відбутися, і це друга складова екзогенного чинника етносепаратистських процесів в Росії.

Одним із спонсорів бандформувань у Чечні донедавна був мусульманський благодійний фонд «Аль-Бір аль-давалу», заснований саудівським шейхом А. Бетарджі, який був пов'язаний з Бен Ладеном. Офіційно метою організації було надання гуманітарної допомоги мусульманам в зоні конфліктів. Реально гроші направлялися на закупівлю зброї, фінансування терористичної та диверсійної діяльності на Балканах, Північному Кавказі та в центральноазіатських країнах СНД. Гроші надходили на рахунки філій цієї організації, відкритих в Грузії, Азербайджані, Латвії. Лише за чотири місяці 2000 року бандформування Хаттаба і Басаєва отримали з цих відділень майже \$700 тис. Усього таких спонсорів виявлено майже два десятки. За оцінками експертів, на збереження вогнища напруженості на півдні Росії міжнародними терористичними організаціями щорічно виділяється від \$20 до 30 млн.

Значна частина фінансових коштів збиралася так званими представниками Чеченської Республіки Ічкерія. Виявлено понад 100 активних емісарів чеченських бойовиків в 24 державах. Вони займалися організацією та проведенням закупівель, а також їх переправленням на територію республіки. Внаслідок допомоги чеченським бойовикам з боку міжнародних радикальних ісламських організацій антитерористична операція перетворилася на багаторічну війну.

Чеченських бойовиків підтримували і приватні особи. Так, у лютому 2000 року заможний єгиптянин Талаат Фікі пожертвував фонду «Аль-Харамейн» \$150 тис., який хотів взяти участь у допомогі «братом-мусульманам» в Чечні [7].

Р.Кадиров в лютому 2006 року заявив, що «за наявними у них даними, через Ахмеда Закаєва були направлені гроші в розмірі \$1 млн на організацію теракту проти Ахмада Кадирова».

Також Р.Кадиров звинуватив опального російського бізнесмена Б.Березовського у фінансуванні чеченських бойовиків в 90-х роках. «Березовський неодноразово зустрічався з лідерами бойовиків і запропонував їм схему фінансування. Оскільки він не міг безпосередньо давати гроші бойовикам, і тому запропонував викрадати громадян і військовослужбовців Російської Федерації в Чечні, і під виглядом їх викупу він пообіцяв платити мільйони доларів». За словами Кадирова, таким способом ватажкам

сепаратистів було передано \$30 млн. Саме з тих пір в Чечні почалися викрадення людей [5].

Ісламські благодійні організації, що базувалися в Саудівській Аравії, виступали в якості постійних каналів фінансування мусульманських бойовиків в неспокоїному кавказькому регіоні.

У Чечні не було своїх банків, таким чином, гроші повинні були надходити у вигляді готівки. Кошти розбивалися на невеликі суми і потрапляли в Чечню контрабандними маршрутами, що пролягали через важкопрохідні гірські райони [2].

Колишній помічник президента РФ С.Ястржембський свого часу звинуватив Microsoft, Hewlett-Packard, які були причетні до фінансування чеченських терористів. Доведено, що в 2000-2001 роках понад 40% фінансових коштів було переведено в Чечню фондом «Бініволенс інтернешнл Організейшн». Тільки за чотири місяці 2000 року з рахунків фонду в Сіті-банку було направлено \$17 тис. Процес обналічування грошей відбувався в Тбілісі, Баку, Ризі [4]. «Бініволенс інтернешнл Організейшн» використовувала свої фінансові кошти для закупівель великих партій автоматів і гранатометів, які потім передавалися в табори підготовки терористів «Аль-Каїди» в різних країнах. «Бініволенс інтернешнл Організейшн» вважається однією з найбільших благодійних організацій США, що діє в Чикаго з 1992 року і має річний оборот в \$4 млн. [8].

Третім екзогенним чинником є воєнна складова. Слід зазначити, що грузинська територія тривалий час використовувалася в якості базового району для підготовки бандформувань. Самі керівники силових структур Грузії визнавали наявність у Панкиській ущелині до 800 озброєних чеченських і близько 100 арабських бойовиків. Практично безперешкодно бойовикам завозили великовантажними машинами зброю, включаючи переносні зенітні комплекси, засоби зв'язку, спорядження. Окремі загони чеченських бойовиків були обмундировані в нову форму військ НАТО, мали гірське спорядження. У чеченських бойовиків, які пробралися на територію Росії, малося не тільки автоматична зброя, але і армійські біноклі та засоби спостереження в умовах обмеженої видимості.

Значну роль у розвитку ісламського тероризму в Росії і сусідніх державах зіграла мережу терористичної організації «Аль-Каїда». За даними ЦРУ, тільки через тренувальні табори «Аль-Каїди» в Афганістані за 1989-2001 рр пройшло від 25 до 100 тис. рекрутів. Аналогічні табори були створені і функціонували в Судані, на Кавказі, на Балканах і в інших державах Близького та Далекого Сходу. Членами «Аль-Каїди» є вихідці практично з усіх мусульманських держав і регіонів світу, в тому числі узбеки, казахи, киргизи, туркмени, таджики, азербайджанці, дагестанці, чеченці.

Коли Д. Дудаєв почав кампанію з набуття Чечнею незалежності, «Аль-Каїда» вже приступила до активних дій на території Росії. Після закінчення вірмено-азербайджанського конфлікту низка афганських бійців приєдналися до чеченських моджахедів. Ш. Басаєв проходив підготовку в Афганістані та мав тісні зв'язки з «Аль-Каїдой». У серпні 1996 р з 6 тис. найманців, які брали участь у війні проти російських військ, 300 були афганськими арабами (вихідцями з арабських країн, що мали бойовий досвід війни в Афганістані проти радянських військ). Моджахеди з БіГ та Азербайджану також приєдналися до чеченських моджахедів. Розвідслужби Саудівської Аравії, Лівану, Ірану підтримували чеченських бойовиків.

Бен Ладен підтримував тісні ідеологічні, фінансові та технічні відносини з Хаттабом. За фінансової підтримки «Аль-Каїди» для боротьби проти федеральних сил Хаттаб мобілізував моджахедів з Інгушетії, Осетії, Грузії та Азербайджану. Вдобавок до арабської присутності в Чечні кілька сот чеченців тренувалися в афганських таборах «Аль-Каїди». «Аль-Каїда» вербувала рекрутів і в республіках Середньої Азії, що

призвело до різкого сплеску активності ісламістів в цих країнах. У 1990 р. таджицькими інтелектуалами була створена Партія Ісламського відродження, яка ставила своїм завданням поширення шаріату. Незабаром після цього стали виникати й інші організації радикального спрямування, наприклад, «Хізб-ут-Тахрір», «Брати-мусульмани», «Ісламський рух Узбекистану». Таким чином, сепаратизм в Росії активно підтримувався ісламістськими радикальними організаціями та терористичними структурами, які діяли в різних районах земної кулі, в тому числі в країнах, які розташовані в безпосередній близькості від російських кордонів.

Воїни Хаттаба були нечисленні, але вони забезпечували доступ чеченських бойовиків до фінансування, до напівофіційних благодійних фондів Саудівської Аравії. Хаттаб відкрив тренувальні табори в південно-східній Чечні, де тренувалися безробітні чеченці і мусульмани з усього СНД. Чеченців підтримували єгиптяни, турки, саудіти, пакистанці. Бен Ладен запропонував \$1.500 кожній людині бути волонтером джихаду і поїхати в Чечню щоб боротися з росіянами [12].

Таким чином, проти Росії були акумульовані серйозні фінансові, військові сили, а також держави, зацікавлені в ослабленні Росії.

Зростаючі на тлі дезінтеграційного процесу в СРСР національні устремління Молдавії та кінець комуністичного правління в сусідній Румунії в грудні 1989 року спричинили швидкий процес зближення між двома державами. Російськомовне населення побоювалося, що воно більше не зможе вимагати повернення російській мові статусу офіційної. Під час війни по обидві сторони конфлікту широко була поширена думка про те, що в найближчому майбутньому Молдавія, швидше за все, возз'єднатися з Румунією, що призведе до відчуження російського населення. Ці побоювання призвели до створення в 1990 р. Придністровської молдавської радянської соціалістичної республіки, яка в 1991 році змінила назву на Придністровську молдавську республіку. Війна в Придністров'ї являла собою ряд збройних зіткнень обмеженого масштабу, в яких брали участь Республіканська гвардія ПМР, ополченці і козачі формування, Підтримувані 14-ю армією РФ, з одного боку, і молдавською поліцією, з іншого. Ці сутички почалися ще в листопаді 1990 року в Дубоссари, загострилися на хвилі місцевих інцидентів, що сталися 1 березня 1992 роки після прийняття Молдавії в ООН. Зіткнення тривали протягом всієї весни-початку літа 1992 року, тобто в цьому конфлікті Росія була також стороною конфлікту [1].

Що стосується Грузії, то в конфлікті з Абхазією і П.Осетією зовнішнім фактором виступала також Росія.

Як відомо, перший етап розпаду Радянського Союзу супроводжувався посиленням націоналістичних процесів в республіках. У Грузії проблема ускладнилася після того, як Тбілісі вирішив ввести в республіці обов'язкове володіння грузинською мовою. Це рішення викликало вибух обурення в Південній Осетії (ПО), слідом за цим послідували звернення до Москви з вимогою возз'єднання з Північною Осетією. Парламент ПО зробив спробу підвищити статус республіки. 10 листопада 1989 року він прийняв рішення про перетворення республіки в Південноосетинську АРСР у складі Грузії. Наступного дня грузинський парламент скасував рішення південноосетинського парламенту. Перша стадія конфлікту тривала з листопада по січень 1989 р і почалася з маршу більше 20 тисяч грузин на Цхінвалі, організованого Гамсахурдія. Пролилася перша кров. У серпні 1990 грузинський парламент ввів заборону на участь регіональних партій у виборах, що було направлено на недопущення участі національних рухів в грузинських виборах. Південноосетинська обласна рада на противагу цьому кроці оголосив область Південноосетинської Радянської Демократичної Республіки і звернувся до Москви з проханням про визнання її незалежним суб'єктом радянської федерації [3, с.81].

6 січня 1991 в Цхинвал увійшли сили грузинської міліції і вчинили жорстку розправу над цивільним населенням. До весни конфлікт було практично врегульовано і на територію ПО було введено миротворчий контингент російських і грузинських військ в кількості 400 чоловік [3, с.83].

На початку 2002 року в Грузію в рамках програми підготовки та оснащення прибули американські військові радники. З їх допомогою почалося переозброєння грузинської армії. Вони також брали участь у невдалій операції по захопленню Цхинвалі влітку 2004 року. За інформацією журналістів і низки незалежних експертів, в об'єднаному штабі грузинського військового угруповання тоді перебували 11 співробітників ЦРУ і офіцерів армії США. У складі підрозділів армійської авіації діяли два екіпажі американських вертолітників, що займалися веденням розвідки, доставкою військовослужбовців і вантажів в нічний час, а у складі бойових підрозділів виявилися 25 американських військових радників [3, с.104].

12 листопада 2006 в Південній Осетії пройшов референдум, на якому 99% населення проголосувало за незалежність республіки. Перестрілки і вибухи поновилися і проходили протягом усього періоду 2006-08 рр [3, с.117].

В ніч з 7 на 8 серпня 2008 року грузинська армія атакувала Цхинвалі, обстрілявши миротворчий контингент РФ і мирних жителів. Росія негайно відреагувала на цей злочинний акт і ввела свій контингент, звільнивши П.Осетію від грузинських військ і, таким чином, сприяти реальному набуттю республікою незалежності. Згодом РФ визнала ПО як незалежну державу [3, с.123].

23 липня 1992 року парламент Абхазії ухвалив, що конституція 1978 втрачає чинність і набуває чинності конституція 1925 року, яка передбачала договірні відносини з Грузією. 14 серпня грузинська війська увійшли до Абхазії [3, с.214].

Росія не могла залишатися осторонь конфлікту, оскільки стояло питання збереження життя російського населення (близько 100 000).

23 червня 1994 року в Абхазію були введені військові підрозділи колективних сил з підтримки миру, а 21 липня 1994 СБ ООН схвалив розгортання російських міротворців [3, с.227].

З приходом М.Саакашвілі ситуація погіршилася, у серпні 2004 року було прийнято рішення про морську блокаду узбережжя Абхазії. Грузинський Парламент 18 липня 2006 прийняв постанову «Про миротворчі сили в конфліктних зонах» в якому зобов'язав грузинський уряд почати процедури з якнайшвидшого припинення миротворчих операцій в Абхазії та ПО та виведенню миротворчих контингентів. Після подій у П.Осетії, РФ визнала незалежність також і Абхазії [3, с.249].

Стосовно конфлікту в Нагорному Карабаху (НК) Туреччина виступала послідовним прихильником Азербайджану та противником вірмен. Протягом усього конфлікту Туреччина надавала фінансову і матеріальну допомогу Азербайджану і здійснювала навчання азербайджанських солдатів. Під час наступу вірмен в 1991-92 в турецькому суспільстві піднялася хвиля обурення, і турецький уряд опинився під тиском вимог про необхідність підтримати етнічно та релігійно споріднений народ. Після початку війни 366-й механізований полк російської армії, що базувався в НК, зіграв вирішальну роль у вірменській атаці на місто Ходжали. Згодом у бойових діях також брали участь частини російського спецназу. Взимку 1992-93 років, коли Вірменія страждала від турецького ембарго, вона була врятована від абсолютного економічного краху вливанням мільярдів рублів у вигляді кредитів від Росії. Тієї ж весни російські війська спільними діями допомогли регулярним вірменським військам пробити коридор, що зв'язує Вірменію з НК. Потім російські бронетанкові частини загальним числом в сорок танків брали участь в карабахському наступі влітку 1993 року [11, с.452].

Значну роль в якості екзогенного чинника відіграла численна вірменська діаспора в Західній Європі та Північній Америці, яка включає приблизно 1 млн. вірмен в США та 450 тис. у Франції. Їхня допомога грошима і продовольством допомогла Вірменії пережити турецьку блокаду, вони надали чиновників для вірменського уряду і добровольців для збройних сил. У середині 1990 років розмір допомоги вірменам з боку американського суспільства становив від \$50 до 75 млн. на рік. Також під тиском вірменського лобі Конгрес США наклав заборону на будь-яку іноземну допомогу Азербайджану, а Вірменія стала третьою країною у світі за розміром американської допомоги в перерахунку на душу населення [11, с.455].

Отже, слід зазначити, що в чеченському конфлікті важливу роль відігравали військові та фінансові екзогенні чинники, які надавались чеченським бойовикам зацікавленими країнами, релігійними організаціями та фондами. Що стосується інших конфліктів на пострадянському просторі, одним з екзогенних чинників виявилась Росія. Це, на нашу думку, було обумовлено геополітичними інтересами Росії, оскільки ці конфлікти відбувалися в зоні її інтересу, а також в країнах, які мали антиросійські настрої, а, отже, Росія була зацікавлена в послабленні цих країн через етносепаратистські рухи. Також, на думку автора, підтримка цих процесів була важлива для Росії, оскільки невирішенні територіальні конфлікти унеможливають вступ цих країн до НАТО.

Отже, етносепаратистські конфлікти на пострадянському просторі є продовженням процесу розпаду СРСР, але вже на рівні нових незалежних держав.

Список використаної літератури

1. Арбатова Н. Замороженные конфликты в контексте европейской безопасности [Электронный ресурс] / Н. Арбатова. — Режим доступа : www.pircenter.org/media/content/files/0/13407022410.pdf ; Arbatova N. Zamorozhennyye konflikty v kontekste evropeyskoy bezopasnosti [Elektronnyy resurs] / N. Arbatova. — Rezhim dostupa : www.pircenter.org/media/content/files/0/13407022410.pdf

2. Барнард Д. Благотворительные организации финансировали боевиков [Электронный ресурс] / Д. Барнард. — Режим доступа : <http://inosmi.ru/russia/20100901/162612625.html#ixzz35InkUw2k> ; Barnard D. Blagotvoritelnye organizatsii finansirovali boevikov [Elektronnyy resurs] / D. Bernard. — Rezhim dostupa : <http://inosmi.ru/russia/20100901/162612625.html#ixzz35InkUw2k>

3. Гаврилов В. Нетрадиционные войны на постсоветском пространстве. Южный Кавказ / В. Гаврилов, Н. Шепова. — Москва : Центр стратегических и политических исследований, 2009. — 416 с. ; Gavrilov V. Netraditsionnye voyny na postsovetском prostranstve. Yuzhnyy Kavkaz / V. Gavrilov, N. Shepova. — Moskva : Tsentr strategicheskikh i politicheskikh issledovaniy, 2009. — 416 s.

4. Иваницкий А. Microsoft финансировала чеченских боевиков [Электронный ресурс] / А. Иваницкий. — Режим доступа : http://www.compromat.ru/page_12798.htm ; Ivanitskiy A. Microsoft finansirovala chechenskikh boevikov [Elektronnyy resurs] / A. Ivanitskiy. — Rezhim dostupa : http://www.compromat.ru/page_12798.htm

5. Кадыров: Березовский финансировал чеченских боевиков [Электронный ресурс] . — Режим доступа : <http://korrespondent.net/world/145886-kadyrov-berezovskij-finansiroval-chechenskih-boevikov> ; Kadyrov: Berezovskiy finansiroval chechenskikh boevikov [Elektronnyy resurs]. — Rezhim dostupa : <http://korrespondent.net/world/145886-kadyrov-berezovskij-finansiroval-chechenskih-boevikov>

6. Колтон Т. Ельцин / Т. Колтон. — Москва : КоЛибри, Азбука-Аттикус, 2013. — 752 с. ; Kolton T. Yeltsin / T. Kolton. — Moskva : KoLibri, Azbuka-Attikus, 2013. — 752 s.

7. Скойбеда У. «Три кита» финансировали войну Чечни против России? [Электронный ресурс] / У. Скойбеда. — Режим доступа :

<http://www.kp.ru/daily/23845.5/62676/> ; Skoybeda U. «Tri kita» finansirovali voynu Chechni protiv Rossii? [Elektronnyy resurs] / U. Skoybeda. — Rezhim dostupa : <http://www.kp.ru/daily/23845.5/62676/>

8. США: благотворительная организация финансировала чеченских боевиков [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://podrobnosti.ua/accidents/2002/10/10/38634.html> ; SShA: blagotvoritel'naya organizatsiya finansirovala chechenskikh boevikov [Elektronnyy resurs]. — Rezhim dostupa : <http://podrobnosti.ua/accidents/2002/10/10/38634.html>

9. Тишков В. Этнополитология: политические функции этничности / В. Тишков, Ю. Шаббаев. — Москва : Издательство Московского университета, 2011. — 376 с. ; Tishkov V. Etnopolitologiya: politicheskie funktsii etnichnosti / V. Tishkov, Yu. Shabaev. — Moskva : Izdatelstvo Moskovskogo universiteta, 2011. — 376 s.

10. Этничность и религия в современных конфликтах / отв.ред. В. А. Тишков, В. А. Шнирельман; Ин-т этнологии и антропологии им. Н. Н. Миклухо-Маклая РАН. — Москва : Наука, 2012. — 650 с. ; Etnichnost i religiya v sovremennykh konfliktakh / otv.red. V. A. Tishkov, V. A. Shnirelman; In-t etnologii i antropologii im. N. N. Miklukho-Maklaya RAN. — Moskva : Nauka, 2012. — 650 s.

11. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций / С. Хантингтон — Москва : АСТ: АСТ МОСКВА, 2006. — 571 с. ; Khantington S. Stolknovenie tsivilizatsiy / S. Khantington — Moskva : AST: AST MOSKVA, 2006. — 571 s.

12. Glyn B. The 'Chechen Arabs': An Introduction To The Real Al-Qaeda Terrorists From Chechnya [Electronic resource] / B. Glyn. — Mode of access : [http://www.jamestown.org/single/?tx_ttnews\[tt_news\]=435#.U6GB00Bn2So](http://www.jamestown.org/single/?tx_ttnews[tt_news]=435#.U6GB00Bn2So)

13. Jourek O. Ethno-political conflicts in post-communist societies: prospects for resolution and prevention in the context of international law [Electronic resource]. / O. Jourek. — Mode of access : <http://www.nato.int/acad/fellow/95-97/jourek.pdf>

14. Vinod A. Export of Holy Terror to Chechnya From Pakistan and Afghanistan [Electronic resource] / A. Vinod. — Mode of access : <http://www.idsa-india.org/an-jun-700.html>

15. Ziya O. Turkey and post-soviet states: potential and limits of regional power influence [Electronic resource] / O. Ziya. — Mode of access : www.gloria-center.org/meria/2001/06/onis.pdf

Стаття надійшла до редакції 15.09.2015 р.

Y. Ryabinin

EXTERNAL FACTOR OF THE ETHNOSEPARATIST CONFLICTS ON THE POST SOVIET SPACE

In the contemporary world it is difficult to find a country with the ethnically homogeneous population. The majority of them have several ethnoses that leads to the ethno-separatist conflicts. The basic objective for the rebellious people is to separate from the country they live in and to create their own one.

The rise of separatist conflicts based on ethnical reasons took place in the end of the 1980th – beginning of the 1990th. It was connected with the collapse of the Soviet Union and Yugoslavia. The most violent conflict took place in former Yugoslavia the republics of which were eager to create their own independent states. The situation in the USSR was also terrifying. The most bloody conflicts took place in Chechnya, Pridnestrovie, Abkhazia, South Ossetia, N.Karabach. The author presented his view as for the classification of the conflicts on the post Soviet space. Besides the article presents the analysis of outside factors that influenced the evolution of the above-mentioned conflicts.

As for the outside factors in the conflict in Chechnya there were three groups of them. The first one is the political support from the side of some Russian citizens and politicians as well as from the side of some states. The USA was the main supporter of the Chechen terrorists

because the USA was interested in the permanent process of the post Soviet space disintegration. Taking into account that Russia owns a great bulk of natural resources the USA wanted it to collapse as it happened with the USSR.

The second outside factors group was financial one. The financial resources were transferred to the terrorist from Arabian countries, various America firms and funds and from private persons. The third group is the military one. The army of the Chechen terrorists was supported by the radical islamists from Pakistan, Afghanistan, Saudi Arabia.

As for the external factors in Pridnistrovie, Abkhazia, South Ossetia, N.Karabach conflicts it is necessary to emphasize that Russian troops took part in these conflicts because they protected Russians who lived in those republics or protected their geopolitical interests as it was in N.Karabach.

So it is necessary to underline that the conflicts in the post Soviet states developed with the support of great amount of different external factors that were interested in disintegration and escalation processes on this territory.

Key words: *ethnic conflict, post Soviet space, ethnoseparatist conflict, external factors, Chechnya, Pridnistrovie, Abkhazia, South Ossetia, N.Karabach.*

РЕЦЕНЗЕНТИ: *Балабанов К.В., д.політ.н, проф.; Зеленько Г.І., д.політ.н, проф.*

УДК 314.74(4-6ЕС):316.722 (045)

Е.В. Рябченко

КУЛЬТУРНИЙ АСПЕКТ ІНТЕГРАЦІЇ МІГРАНТІВ В ЄС НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Порушено питання інтеграції мігрантів у Європейському Союзі. Підкреслено, що ключову роль при наданні соціально-політичної ролі мігранту в приймаючому суспільстві відіграє культурний спадок країни або місцевості його походження. Приділено увагу до того, що для попередження ксенофобії та порушення прав людини, Рада Європи проводить низку заходів для взаєморозуміння мігрантів і приймаючого суспільства.

Ключові слова: *цивілізація, мігрант, культурні цінності, інтеграція суспільно-політична роль, Європейський Союз, Міжнародна організація міграції.*

За визначенням Міжнародної організації міграції, «мігрант - це той, хто приймає рішення переїхати в інший регіон або країну, задля кращих економічних та соціальних умов і поліпшити свої особисті перспективи та умови для своєї сім'ї». Інші ресурси стверджують, що мігрант - це людина, яка вирішує залишити країну поодиночці або спільно з іншими в інше місце, де вона проживає постійно або тимчасово. Якщо міграція відбувається від однієї країни до іншої, то це є зовнішня міграція, а коли вона відбувається від місця проживання до іншого міста чи села власної держави, то вона називається внутрішньою міграцією[1]. Як правило, більшість визначень, що відносяться до визначення міграції, мають спільні два основних моменти: а) переїзд фізичних осіб з одного місця в інше та б) перебування однієї особи (чи декількох) в іншій місцевості на короткий або тривалий час. Щодо стану досліджень міграційних процесів на рівні Ради Європи слід вказати, що до цієї теми у своїх роботах звертаються такі дослідники, як Ж.А. Зайончковська, О.А. Малиновська, В.О. Новік, В.І. Олефір, Ю.І. Римаренко,